

Stadens sidenväveri

Åke Abrahamsson

Sommaren 1687 kom två armenier till Stockholm. Med sig hade de ett stort parti silke. De fick genast audiens hos Karl XI, som trodde sig med främlingarnas hjälp kunna organisera direktimport av silke från Persien i och för tillverkning av svenskt siden och samtidigt öppna en ny handelsväg via Sverige till kontinenten för att snuva Ryssland på tullinkomster. För att hålla sig väl med armenierna försökte kungen förmå stadens köpmän att ta över silkespartiet. När dessa vägrade – billigare silke fanns att få från det holländska ostindiska kompaniet – vände han sig till magistraten, som helt sonika beordrades att köpa silkeshandlarnas varor. Och detta till ett högre pris än de själva begärt. Inte bara att staden, i och för affärens genomförande, tvingades ta ett lån i Riksbanken. I Skeppsbrons packhus fanns nu ett stort parti silke, som ingen visste vad man skulle göra med. En bal såldes till holländaren Jakob von Utenhoffs sidenmanufaktur vid Fatburssjön, men sedan var det stopp.

Arbetskraftsinvandring

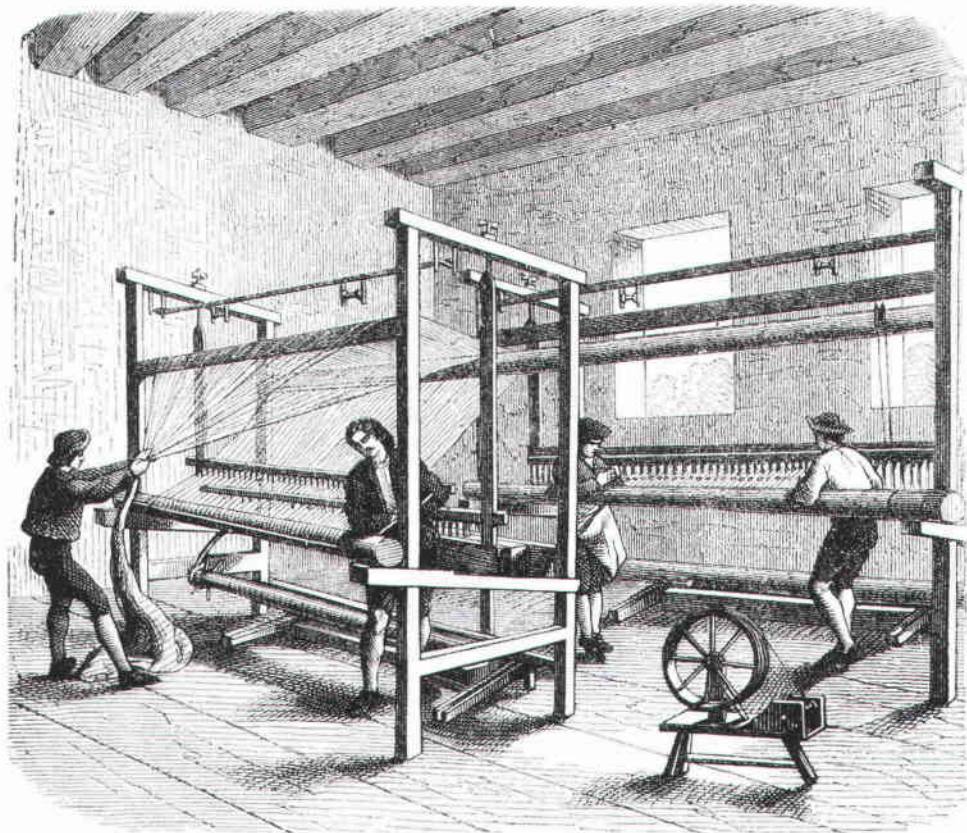
Det enda som återstod för staden var att starta ett eget sidenväveri. Än en gång kom storpolitiken in i bilden. Vid samma tid fann sig Danmark satt i blockad av Sveriges nya allianspartner, Holland. Från den svenska beskickningen i Köpenhamn meddelades att de holländska och franska arbetarna vid de kungliga danska sidenmanufakturerna var missnöjda med sina förhållanden och gärna ville flytta till Sverige. Magistraten tog tillfället i akt och under hösten 1687 och

våren 1688 reste ett femtiotal utländska sidenvävare – på stadens bekostnad – till Stockholm. Vid ankomsten fick de pengar till uppehälle och hjälp att finna bostad. Senare anlände fler yrkesarbetare, även de väl omhändertagna.¹

Vävarna på vinden

Nästa fråga gällde var det planerade ”Sijden Manufakturiet” skulle inrymmas. Svaret gav sig själv: i det efter branden 1680 nyligen upprustade Södra stads-huset. Under 1688 lades ut ytterligare 448 daler på att reda in vinden i Södra flygeln till ett väveri. Mer pengar, 1271 daler, spenderades på bygga fyra sinnrikt konstruerade sidenvävstolar.² Källorna berättar att staden också hyrde in sig och inrättade ett väveri i ett närbeläget hus i kvarteret Överkikaren vid Södermalmstorg. Samtidigt gjordes det gamla glasbruket i kvarteret Elefanten på Norrmalm om till färgeri. Till detta kom ett okänt antal hemarbetare som i sina bostäder utförde olika sysslor på beting. Allt inräknat blev stadens sidenväveri ett av tidens storföretag.

Förutom de holländska och franska hantverkarna anställdes ett flertal kvinnor som rederskor. Arbetet med att reda ut silket leddes av den danskfödda Kristina Persdotter. Tvinningen vid silkeskvarnarna och silkesträdens spolning sköttes av barnhusflickor och lärgossar från Allmänna barnhuset på Norrmalm.³ Enligt en prislista från 1692 fick flickorna 1 öre i timpenning. För att komma till sin arbetsplats måste barnen traska Drottningatan fram, vika av till

Sidenvävstolar från senare delen av 1600-talet. Ur Uppfinningarnas bok, VI, Stockholm 1875.

dåvarande Norrmalmstorg, gå över gamla Norrbro och fortsätta via Skeppsbron och Slussen upp till Ryssgården – för att på kvällen ta samma väg i motsatt riktning. Övervakningen var noggrann, från Barnhuset, väveriets förmän och stadens Handelscollegium.

Staden gjorde allt för att dess satsning skulle lyckas. Man köpte in guld för att väva in i sidentyget. En fransman, La Castagnie, experimenterade med intrikata trådarnesk för att få fram olika mönster. Men marknaden var alltför liten. Siden var en modekänslig vara och de som hade råd föredrog utländsk kvalitet.

Det hjälpte inte att staten förbjöd import och användning av fint mönstrade sidentyger. För dem som ville ha fanns alltid smuggelgods att tillgå. Problemen hopade sig och förvärrades än mer under det stora Nordiska kriget. Peståret 1710 gick också stadens sidenväveri i graven. I en förteckning från 1702 uppräknas företagets inventarier i Södra stadshuset, däribland 40 små stolar införskaffade för barnarbetarna.⁴ Om något av silkespartiet då fanns kvar förtäljer inte historien. Det enda vi vet är att vävarna på vinden för staden blev en betydande förlustaffär.